

Når unntakstilstanden har blitt den nye hverdagen – 2.5 år som pårørende

Brukerinnlegg kunnskapsbasert erfaringskonferanse

Diagnostikk, behandling og oppfølging av barn og unge med CFS/ME

Stavanger 02.11.2016

Hvorfor står jeg her?

- 2.5 år som pårørende
- 12 år av arbeidslivet innen forskning
  - Dr. Scient.
  - Flere år med analyse av forsøksdata som arbeid
    - Faktorer som påvirker utfall/målte data
- Fortelle om ting dere ikke allerede vet?
- Våre erfaringer
- Rekker ikke gjennom alt
  - Resten blir «hjemmelekse»
    - Skal være forståelig om en leser gjennom selv
    - Avtalt publisering på meforeldrene.no (i dag)

Del 1 – Begreper og erfaringer

Begreper – skal vite hva betyr

Psykiatrien	BioPsykoSosial	Prognose?	Canada kriteriene (ME)		
Oxford – kriteriene (CFS)		IOM	SEID	PEM	Hjernetåke
«False illness beliefs»	KAT	Utmattelse		2 Day CPET	Søvn
«Deconditioning»	GET	Ernæring		POTS og NMH	
		Behandling		Bedring	Tilbakefall
PACE	FITNET			Mestring	«Kræsj»
FINE		Rituximab			
		Cyclofosamid	Aktivitetsplan		Aktivitetsavpasning

PEM – Post Exertional Malaise

- PEM – kroppens reaksjon når man som ME-syk har gjort mer enn man tåler
- «Malaise» på norsk: uvel eller sykdomsfølelse
  - Generel symptomøkning
  - Som begynnende feber med verk i kroppen
  - Noen ganger kvalme
  - Hodepine
  - Søvnproblemer verre enn de pleier
  - Større konsentrasjonsproblemer enn vanlig
- Er målbart: 2 Day CPET
  - Ikke i fast klinisk bruk – stor påkjenning
  - Norsk doktorgrad på vei
- Har man ikke PEM, har man ikke ME
  - Kronisk utmattelses syndrom (CFS) omfatter også ofte pasienter med langvarig utmattelse, men uten krav til PEM
  - Oxford-kriteriene, noen tilfeller «wide case definition»

«Kræsj»

- Forverring etter å ha gjort for mye
  - PEM
- Forverring kan vare fra 3 dager til uker og måneder

Tilbakefall

- Forverring uten «åpenbar grunn»
  - Hverken pårørende eller syk finner en klar grunn
  - Har ikke endret på rutiner eller gjort noe annet annerledes
  - Har erfart dette selv med aktivitetsnivå innenfor grensene
- Sesongvariasjoner?
  - Anekdotisk beskrevet av langtidssyke
  - Noen litt bedre med sol og varme

Om å regulere aktivitetsnivå

- Alltid lyst til å gjøre noe
- Følger man lysten gjør man gjerne mer enn man tåler
  - «Overbelastning» -> PEM
  - Blir dårligere
  - «Feber»-følelse, noen ganger kvalme/uvel, søvnproblemer forverret
- Å ikke gjøre mer enn man tåler krever erfaring og militær disiplin
  - Like vanskelig som det er for friske å gå å legge seg når man burde ha lagt seg (og det er noe veldig kjekt på TV)
  - Her kan en timeplan være til hjelp
- Hva man tåler kan variere over tid, f.eks. sesong

Utredningen

- Svært krevende
  - Til tider tett program
- Sykepleiere innom for «smalltalk»
  - Mer energi-tappende enn koselig for en ME-syk
- Grundig utredning
  - ICC-ME, strenge kriterier (bra!)

Kommune – tommel opp!

- PPT og skole
  - Fullt fritak fra undervisningsplikt
  - God dialog, regelmessig kontakt, ikke faste møter
  - Tilpasset hjemme-opplegg i fransk og matte i gode perioder
- Fysioterapeut
  - Hjemmebesøk ukentlig i starten
  - Oppfølging av aktivitetsplan
  - Fungerende koordinator
- Ergoterapeut
  - Dialog om hjelpemidler og tilrettelegging
- Tilbud om avlastning

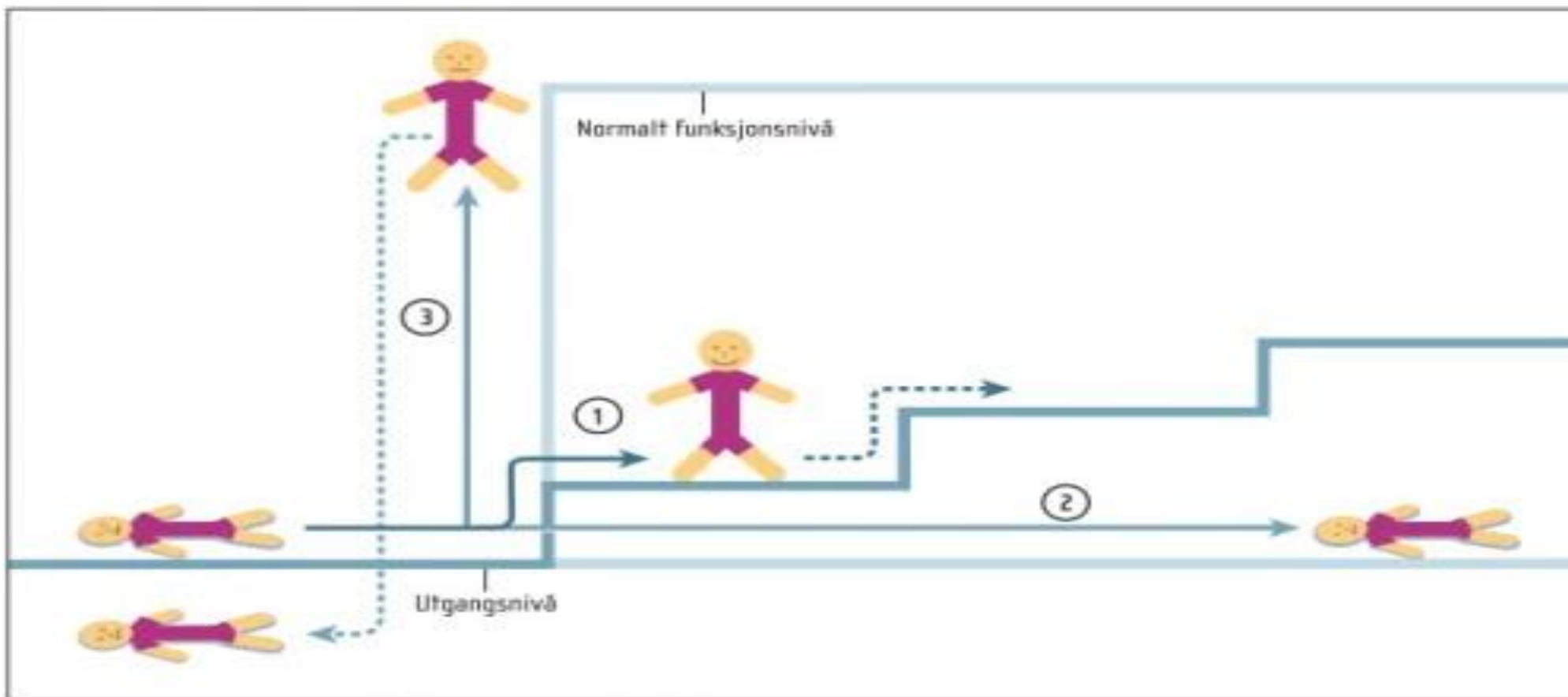
Erfaringer fra felten

- Noen hjelpere leser informasjon bokstavelig, selv om det man har lest kan være teorier eller hypoteser
  - «Alt leses som fakta»
- Dette resulterer av og til i:
  - Urealistiske forventninger om behandlingseffekt
  - Urealistiske forventninger om snarlig bedring
  - At man «vet» hva problemet er, og ikke lytter godt nok til pasient og pårørende
- Det virker som om det er helt «ukjent» at en betydelig andel ikke blir bedre, selv med «behandling»
  - Kanskje man vet, men ikke vil skremme pasient og pårørende?

Økte symptomer ved økning i aktivitet – forbigående normalreaksjon?

- ME-pasienter får beskjed om å «jobbe seg gjennom» økte symptomer ved økt aktivitet
  - «Kan ta noe tid før symptomene avtar»
- Vi har ingen erfaringer som tilsier at dette stemmer
  - Kontakt med andre pårørende viser mange med samme erfaring
- Man blir bare verre
  - Hver eneste gang!
- Vi prøvde dette i 10 mnd, med to store forverringer
  - Resultat: verre enn noen gang
  - Det tok 9 mnd å komme tilbake til det samme nivået etterpå
- Dette er feilbehandling!

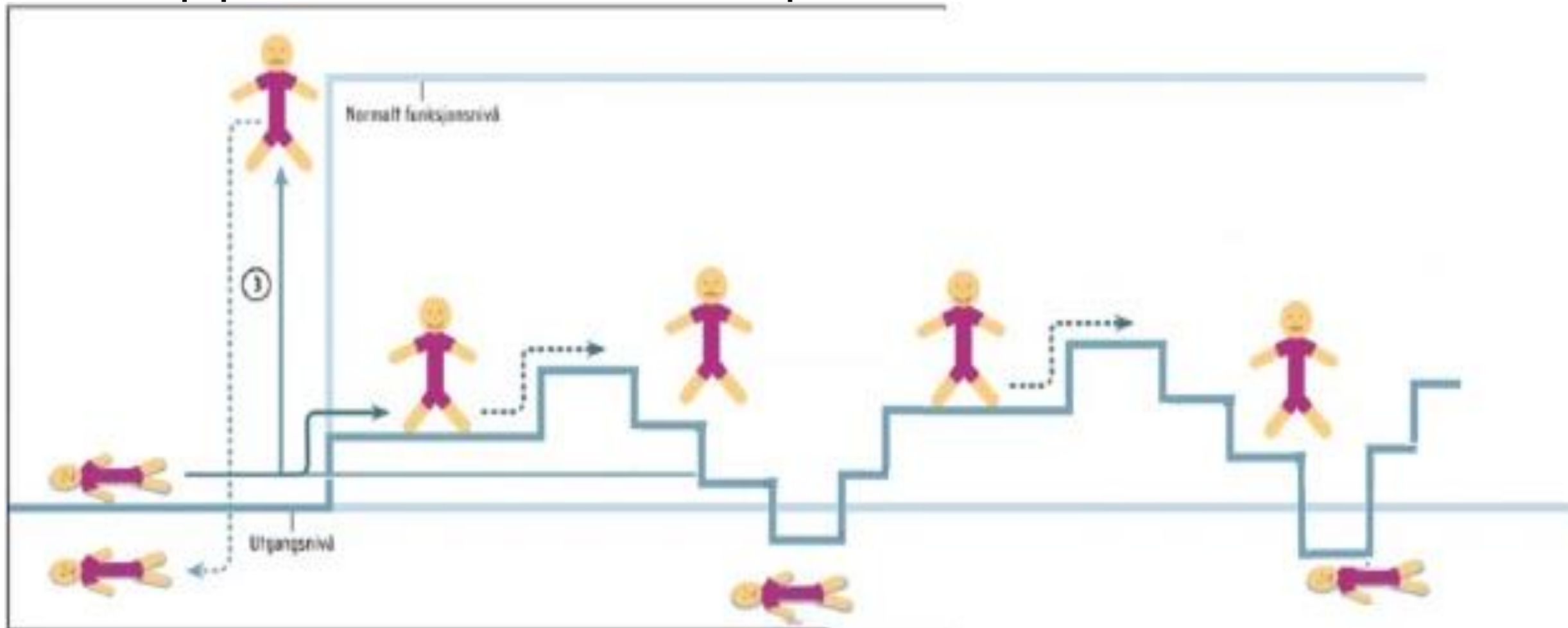
Trappetrinnsmodell - Teori

Figur 3. Trappetrinnsmodell for aktivitetstilpasning ved kronisk utmattelsessyndrom.

Hvert trappetrinn tilsvarer en økning i det samlede aktivitetsnivået. Disse trinnene må være passe høye, slik som i 1). Dersom man unngår trinnene helt, slik som i 2), blir ikke funksjonsnivået bedre. Dersom trinnene er for store, slik som i 3), risikerer man å falle tilbake til et lavere funksjonsnivå enn man hadde i utgangspunktet.

Trappetrinnsmodell – I praksis

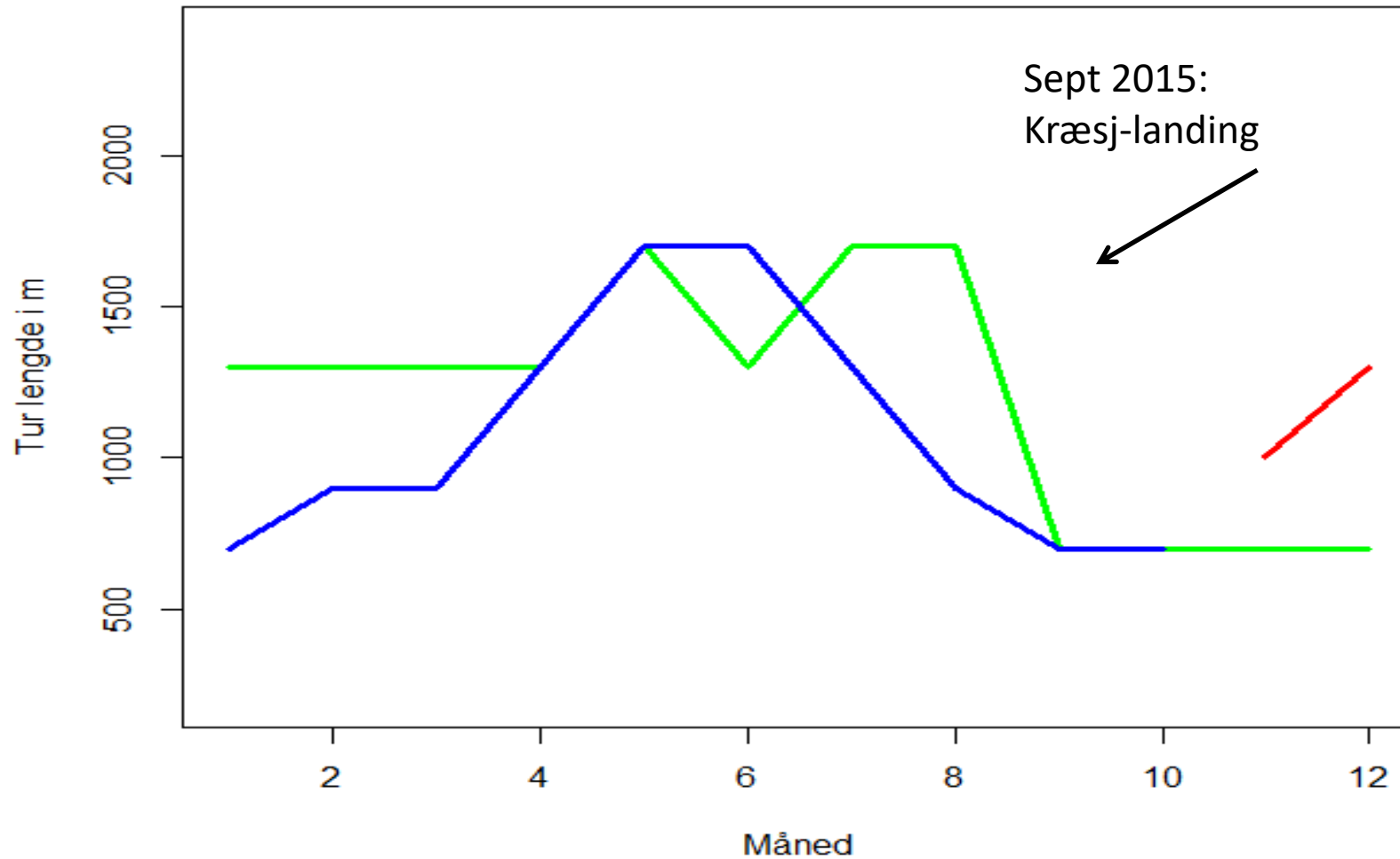
Figur 3. Trappetrinnsmodell for kognitiv omstrukturering ved kronisk stressrelatert depresjon.

Hvert trappetrinn tilsvare en økning i det samlede aktivitetsnivået. Disse trinnene må være passende høy, slik som i 1). Deretter må utgangspunktene heles, slik som i 2). Når alle funksjonsnivåer bedres, dersom tilstanden er for alvor, slik som i 3), vil det være normal funksjonsnivå og man kan vende tilbake til utgangspunktet.

Siste to års «formkurve»

Ca median tur lengde hver måned

Endomondo tur logg

2014

2015

2016

To års form – med og uten opptrappingsmodell

- På opptrappingsplan/trappetrinnsmodell
  - Følte seg oftere «syk/dårlig», selv om «stabil form»
  - Oftere unntaksdager med kortere tur enn planlagt
  - Å presse seg gjennom små forverringer gikk uten unntak dårlig
  - Flere små-kræsj
  - Stor forverring i Sept 2015
  - Sept 2015 – Jan 2016
    - Dårligste periode som syk

To års form – med og uten opptrappingsmodell (forts)

- Uten opptrappingsplan
  - Tatt med oss det vi har lært som har fungert bra så langt
  - Styrer aktivitetsnivå selv
    - I perioder uten timeplan/aktivitetsplan
    - Er så aktiv som mulig, med litt «sikkerhetsmargin»
  - Føler seg sjeldnere «syk»
    - Bedre balanse hvile/aktivitet?
  - Lar turlengde følge form
    - Øker forsiktig bare hvis det er «noe å gå på»
    - Kjenner at det der mer å gå på: «egen type rastløshet»
  - Aldri presse seg gjennom dårlige perioder
    - Reduserer heller aktivitet
    - «Egen følelse» når en har gjort for mye
  - Virker i litt bedre form sept/okt 2016 enn 2015, selv om tur-lengde den samme
    - Stødigere gange og høyere fart på tur

Erfaringer

- Grensene for hva man tåler lar seg ikke flytte på med «opptrening»
- Grensene varierer over tid
  - Både i positiv og negativ retning
- Økning av aktivitet er bare vellykket når man har en underliggende positiv trend i form
- Å teste grensene har uten unntak gitt kræsj

Dommen så langt

- Har vi fått gode råd?
  - Ja (mestringsteknikker)
- Har vi fått dårlige råd?
  - Ja (opptrappingsplan)
- Har «behandlingen» hatt effekt, i form av bedring?
  - Nei
- Har hjelpeapparat kommunisert urealistisk optimisme rundt sykdommens prognose og effekt av hjelpetiltak?
  - Ja til dels

Hva kan man hjelpe med?

- Legen
  - Søvn
  - Smerter
  - Ernæringsstatus
  - Utprøvende/symptomlindrende behandling!
- Fysioterapeuten
  - Hjelpe med å finne et «bærekraftig» aktivitetsnivå
  - Finne øvelser innenfor rammen av hva pasienten tåler
  - Fokus på symptomlindring og opprettholde funksjonsnivå
- Ergoterapeuten
  - Hjelpemidler og tilrettelegging
- Psykologen
  - Bearbeide det å være alvorlig syk
- Ernæringsfysiologen
  - Kostholdsveiledning

Resultater av dagens behandlinger?

- Ingen studier har påvist forbedret langtids prognose med dagens behandlingsanbefalinger med treningsterapi eller «opptrening»
- Likevel insisterer man på å anbefale «opptrening» fremfor å lytte til pasientene om hva som fungerer best i hverdagen
  - Argument: det gir ikke bedre prognose det heller
- Resultatet er at pasientene føler seg overkjørt av et helsevesen som ikke lytter
  - Svært betent debatt

Hvem sitter på kunnskapen?

- De syke selv
- Nærmeste pårørende
- Får ikke samme forståelse av å ha lest om sykdommen
- «Både og» blant helsepersonell – mange misforståelser
  - Bedre ved lang erfaring – men ingen garanti
  - Man er påvirket av alt man har lest og hørt
  - Forskjellige typer hjelpere:
    - «Nysjerrige og lyttende»
    - «Arrogante, jeg vet best»
- Har møtt mange flinke mennesker med et oppriktig ønske om å hjelpe
  - Stort sett positivt

NAV – sten til byrden

- Pleiepenger – blankt avvist
- Hjelpestønad – innvilget
- Omsorgspenger – blant avvist
  - Direkte sitat fra avslagsbrev: «Barnets sykdom anses å kunne behandles, og vi mener av den grunn at vilkårene for utvidet rett til omsorgspenger ikke er oppfylt».
  - Klaget
  - Klaget på avslaget på klagen
  - Klaget inn til trygderetten
  - Startet feb 2015 – sak enda ikke avklart nov 2016

Forskning som gir håp

- RituxME
  - Fase 3 Rituximab behandling
  - Immunterapi
  - 152 deltagere
- CycloME
  - Fase 2 Cyclofosfamid
  - Utvidet fra del A til del B sept 2016
    - Lovende resultater så langt, men mange bivirkninger
  - Cellegift
- Mange forskningsgrupper arbeider med en «objektiv test» for CFS/ME
  - Kan være nærmere enn mange tror
  - Man finner avvik hvis man vet hva man skal se etter
  - Ser på blod og spyttprøver

Del 2 – Kunnskapsgrunnlaget

Hvorfor anbefales KAT og GET?

- KAT: Kognitiv Adferds Terapi
- GET: Graded Exercise Therapy
- To viktige publikasjoner:
  - PACE trial
  - FITNET
- Kunnskapsoppsummeringer:
  - «Trygg og effektiv behandling»
  - «Ikke registrert skadelig effekt»
- Likevel enighet om «begrenset effekt»

Hva er pasientenes dom?

- Fra pasientundersøkelser i flere land:
- GET
  - Gjør ofte vondt verre
  - Flere som rapporterer verre enn bedre, til dels mye verre
    - Dårlig samsvar med «trygg behandling»
  - Legitimt å spørre om dette er feilbehandling
  - Er det for vanskelig å gjøre «riktig»?
    - I tilfelle et dårlig behandlingsalternativ
- KAT
  - Liten eller ingen effekt
- Hvorfor så dårlig samsvar med forskningen?

Til beste for pasientene?

- Potensielle interessekonflikter
  - Makt, prestisje, innflytelse, definisjonsmakt, forskningsmidler, driftsmidler
  - Private behandlingsteder med offentlig avtale
    - Har egeninteresse av å påstå at de har gode resultater og at behandlings metodene de bruker er beste behandling
    - Samtidig påvirkningsmulighet av behandlingsvalg?
    - Ekstern kontroll med faktiske resultater ved private behandlingsteder?

Recovery: Frisk, «frisk», bedre eller hva?

- Ingen definert standard definert for dette
- PACE trial
  - «Recovered»: Fysisk funksjonsnivå som en gjennomsnittlig engelsk 75 åring
  - Overlapp mellom syk og frisk
    - Gir ikke mening
  - Store endringer fra opprinnelige mål på recovered. Kraftig omdefinert post hoc, dvs i etterkant av studiet
  - Alle objektive mål på bedring kuttet ut.
    - Gir «dårlig magefølelse» om bedring er reell
- FITNET
  - Recovered:
    - «Mye bedre» eller «frisk» på spørreskjema
      - «Litt bedre» var ikke et svaralternativ
      - «Uendret» eller «verre» var alternativene
    - Økt skoledeltagelse, men også sterkt press om å gå på skole
    - Subjektiv opplevelse av form
  - Recovered definert post hoc
    - Ikke god vitenskapelig praksis
    - Har mulighet til å få skjevheter i fremstilling av data

Lang tids oppfølging

- PACE trial
  - Ingen forskjell på behandlingsgruppene
  - Forskernes konklusjon: «Fordelen på kort sikt opprettholdt»
  - Riktig konklusjon: Ingen effekt på lang tids prognose
- FITNET
  - Ingen forskjell på behandlingsgruppene
  - Forskernes konklusjon: «Fordelen på kort sikt opprettholdt»
  - Riktig konklusjon: Ingen effekt på lang tids prognose

Kan vi stole på all forskningen?

- Ser dessverre en del bekymringsfulle eksempler på:
  - Systematisk «triksing» med eller omdefinering av begrepsdefinisjoner
  - Utelatelse av objektive mål på bedring/tilfriskning
  - Utvanning av ME pasienter med andre «utmattede»
  - Å trekke konklusjoner som ikke er støttet av data en legger frem
    - Må av og til lese detaljert for å gjennomskue
  - Å bevisst eller ubevisst overse andre sannsynlige forklaringer enn ens egen favoritt teori
  - Å bare referere til studier som støtter en egen overbevisning, eller bare til «positive» studier
  - Forveksling av korrelasjon og kausalitet
    - «Det snør signifikant mer i måneder med lite dagslys, altså snør det fordi det er lite dagslys»
    - Temperatur er egentlig forklaringsvariabel, kan være mørkt og mildt

Barns prognose – selektiv referering

- Nasjonal veileder:
  - «Prognosen er bedre for barn og unge enn for voksne uansett alvorlighetsgrad (65,67). En meta-analyse av forløpsstudier, viste at 54–94 % av barna med CFS/ME ble friske i løpet av oppfølgingsperioden (64)»
  - Referansene omtaler barn som oppfyller «vide kriterier» (Oxford), og i noen tilfeller knapt nok det («utmattede»?).
- Ikke alle er like optimistiske
  - Review: van Geelen et al. *Adolescent Chronic Fatigue Syndrome A Follow-up Study. 2010*
    - «The percentage of adolescents who had not recovered from CFS at follow-up in this study was somewhat higher than in previous studies and **more like the outcome rates in adult CFS**»
    - «Although some of the participating adolescents had received cognitive behavioral therapy as part of routine psychological support, this also did not result in a superior outcome. This is consistent with findings that the results of **cognitive behavioral therapy for CFS are generally superior within, rather than outside, the confines of randomized controlled trials**»

Denne månedens utgave av svenske Fysioterapi

Forskare fuskade i studie om kroniskt trötta

En brittisk studie visade att KBT-behandling och träning är rätt för den som lider av sjukdomen ME/CFS, även kallad kroniskt trötthetssyndrom. Men forskningsresultaten hade manipulerats visar en granskning.

GRANSKAT Enligt den så kallade PACE-studien, som publicerades i tidskriften the Lancet 2011, blev 60 procent av de medverkande ME/CFS-sjuka bättre av kognitiv beteendeterapi (KBT) och gradvis ökad träning. 22 procent ska ha tillfrisknat. Anmärkningsvärda resultat då typiskt för sjukdomen är att fysisk aktivitet leder till försämring. I augusti i år beslutade en brittisk domstol att materialet måste lämnas ut för granskning. Flera brister kunde avslöjas. Till exempel var urvalskriterierna för breda, och defini-

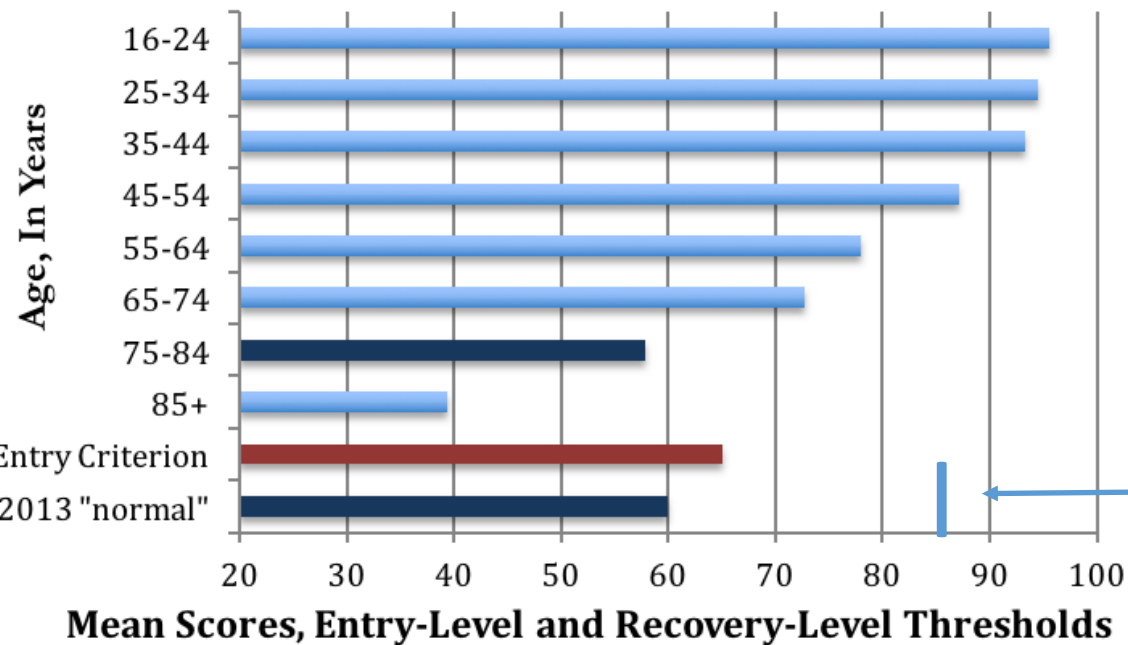
tionerna av begreppen "frisk" och "förbättrad" ändrades under studiens gång – något som gjorde att resultaten kunde fördubblas.

– Vi har inte kunnat ha någon nytta av studien, säger Per Julin, specialistläkare på ME/CFS-mottagningen på Stora Sköndal i Stockholm.

– Den särredovisar till exempel inte stress- respektive infektions- utlöst trötthet, och då blir det svårt att dra någon slutsats alls. **AP.**

PACE trial – Redefinisjon av fysisk funksjon som «recovered/frisk»

Average Physical Function Scores, Compared to PACE "Recovery" Threshold

Bare «toppen av isfjellet». Se David Tuller artikler for mer info

«Syk» ved studiestart (< 65)

«Normal range» ved studie slutt (> 60), dvs overlapp mellom frisk og syk

«Normal range» ved studie start (> 85)

FITNET – behandlingsgruppe

- Internett basert kognitiv terapi
  - Den syke, foreldre og skole involvert
  - Kursopplegg på nett
  - Kontakt med kognitiv terapeut via mail
- Sterkt oppfordret til økt skoledeltagelse
  - Foreldre skal oppmuntre
- Oppfordret til å se på seg selv som «Eks-pasienter» ved gjennomført opplegg
- Mao betydelig press for å møte oftere på skolen, og å endre syn på egen helsetilstand

FITNET – referansegruppe

- Mottok «Usual care»
  - Hva vil det si?
    - «Usual care consisted mainly of
      - individual or group-based rehabilitation programs,
      - face-to-face CBT, and
      - graded exercise therapy with a physical therapist»
      - Nijhof et al. Pediatrics 2013;131;e1788
    - Dvs både KAT (66%) og/eller GET (49%) inngikk
    - Mange fikk mer enn en behandling
  - «Standard behandling» i Nederland på tidspunktet var å tilby både KAT og GET, evnt ymse andre rehabiliteringstiltak

Variable som vil påvirke gruppene i FITNET

Faktor	FITNET	Kontroll gruppe	Differanse
KAT	100% (internet)	66% (face-to-face)	34%
GET	0%	49%	49%
Behandlings reise	0%	90%	90%
Sosial interaksjon	0%	90%	90%
Pauser/i eget tempo	100%	10%	90%

Er (internett-basert) kognitiv terapi mest sannsynlige forklaring på gruppeforskjellene?
Summen av andre faktorer mer sannsynlig forklaring.

FITNET – hva har de egentlig vist?

- At online KAT er god behandling eller at «usual care» er dårlig behandling?
- At krefter spart ved ikke å reise til og delta i behandling kan brukes til å gå på skole i stedet?
- Begge grupper mottok KAT
  - Er kognitiv terapi mer effektiv hvis den ikke er face-to-face?
- At GET er dårlig behandling?
  - Ville i tilfelle stemt bra med pasientundersøkelser
- At man kan få CFS ungdom til å svare positivt på spørreskjema og presse dem til å gå mer på skolen?
  - Legger opp til betydelig forventning fra foreldre og skole = press
- Gikk de faglige prestasjonene på skolen opp eller ned?
  - Ikke dokumentert
- Hva med totalt aktivitetsnivå?
  - Ikke dokumentert

CFS vs ME – et eventyr fra virkeligheten (Hvorfor det er så mange «sinte» ME-pasienter)

- 1955 – 1980 tallet
  - ME egen diagnose
  - Minst 6 mnd utmattelse + mange karakteristiske tilleggssymptomer
- 1990 tallet
  - Britiske psykiatere laget egen ny definisjon
  - Minst 3 mnd utmattelse, ikke krav til tilleggssymptomer
    - «Utmattelse er utmattelse»
    - Oxford kriteriene – nytt navn: «Chronic Fatigue Syndrome»
    - Inkluderte psykiatriske pasienter med utmattelse, som angst og depresjon
  - Studier på «utmattede» (Oxford-CFS):
    - De som mente de led av en fysisk sykdom hadde dårligere prognose (ME)
    - Konklusjon: Tro på at man lider av en sykdom gir dårligere prognose

CFS vs ME (2)

- 1990 –tallet (fortsatt)
  - Behandlingsforsøk med KAT for å bearbeide «false illness beliefs»
    - Dvs «pasientens vrangforestillinger om at de er syke»
  - Behandlingsforsøk med GET for å få pasientene i bedre form
    - Hjalp for noen utmattede(CFS)
    - Men ikke de ME syke
      - Klager på forverring
      - Tolket som:
        - «Feiltolkning av normale reaksjoner på aktivitet»
        - «Irrasjonell frykt for aktivitet»
        - «Dekondisjonering, dvs dårlig form, årsak til kroppslig reaksjon»
  - Foreslått løsning:
    - Mere KAT for å bearbeide «vrangforestillinger» om at man er syk, og at man ikke tåler aktivitet
    - Fortsette med GET

CFS vs ME (3) – karakterdrap og rolleblanding

- Fortsatt på 1990 tallet og ut over 2000 tallet
  - Innføring av «BioPsykoSosial» sykdomsmodell
  - Studier på Oxford-CFS (karakterdrap)
    - «Forhøyet forekomst av psykiatriske diagnoser»
      - Fordi man har vannet ut ME med psykiatri/ymse utmattelse
    - «Personlighetstrekk disponerende for utvikling og vedlikehold av CFS»
  - Stadig flere studier med KAT og GET og Oxford-type-CFS
    - Blandede resultater
    - Hevder stadig at dette er god og effektiv behandling
    - Legitim kritikk fra pasientene avvist som trakassering
  - Noen av forskerne samtidig på lønningslisten til forsikringselskaper og sakkyndige i rettsaker om forsikringsutbetalinger til ME-syke
    - Ble nektet utbetaling hvis psykiatrisk diagnose

CFS vs ME – hva skjedde?

- Man tok ME og vasket det ut med «ymse langvarig utmattelse»
- Stemplet ME syke med «vrangforestillinger»
  - Også om forverring ved aktivitet
- Karakterdrap av «utmattede» som gruppe
  - Psykologisering av sykdommen
- Blanding av roller (definisjonsmakt, forsikrings-sakkyndig)
- Innføring av «BioPsykoSosial» sykdomsforståelse
  - Dominerer fremdeles forståelsen av «CFS/ME» i dag i visse miljøer
- En rekke «tjuvtriks» brukt i prosessen
- Pasientene forståelig nok svært frustrerte

BioPsykoSosial

- Fra psykiatrien
- Forklaringsmodell for tilstander man ikke kan forklare
  - Dvs ingen «objektive» funn på blodprøver eller andre undersøkelser
  - Bortforklaringsmodell?
    - «Psykologisering»
- Teori om psykososiale faktorer
  - «BarePsykoSosial»?

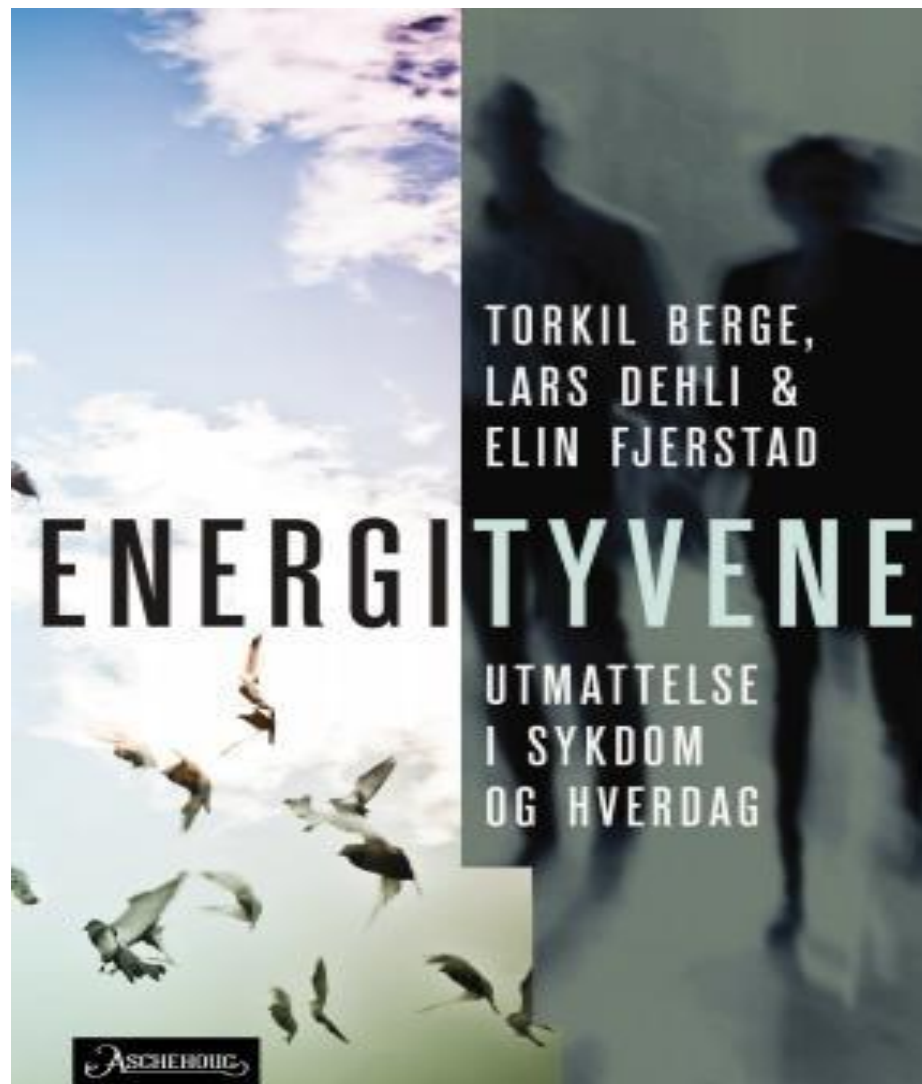
Konklusjon

- Enkelte miljøer har liten eller ingen troverdighet i ME-spørsmål
  - Hverken om årsakssammenhenger
  - Eller hva som er rett behandling
- Konklusjonene av noen studier likner mer på svindel enn på forskning
  - PACE
- Disse miljøene og ivrige tilhengere fortsetter dessverre som før den dag i dag

Noen har «forstått det»

Andre har «ikke helt forstått det»

Andre har «virkelig ikke forstått det»

